

БЪЛГАРСКОТО КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО КАТО РЕСУРС В ОБУЧЕНИЕТО ПО ИСТОРИЯ

Юлия Симеонова

THE BULGARIAN CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE AS A RESOURCE IN HISTORY EDUCATION

Yuliya Simeonova

Abstract: *The school as an institution is not only a tool for communicating cultural values, but it is also a place where culture is created and identity is formed. In this respect, the subject of History and Civilizations is of particular importance. This article aims to trace the normative documentation related to school history education in order to highlight the potential of the Bulgarian cultural heritage as a resource in history education.*

Keywords: *cultural heritage; remembrance sites; resource; history education; state educational standard; history and civilizations textbook.*

Наследството стои в основата на историческата памет, чрез която всеки народ черпи основания за своето съществуване [Стойчева, В., К. Котларска. 2015, с. 7]. Чрез наследството могат да се открият видимите следи на един вече невидим свят. Според известният френски историк Пиер Нора „Най-важното основание за съществуване на местата на паметта е да спрат времето, да блокират работата на забравата, да фиксират състоянието на нещата, да обезсмъртят смъртта, да материализират нетленното, за да възплътят максимално много смисъл в минимум знаци“ [цит. по Стойчева, В., К. Котларска. 2015, с. 7]. Ето защо наследството трябва да се съхранява, пази, уважава и използва ежедневно. Училището като институция е не само инструмент за трансфер на културни ценности, но и място, където се създава култура и се формира идентичност. За реализирането на това особено значение има учебният предмет история и цивилизации.

Какво съдържание се влага в използваната терминология: културно-историческо наследство, ресурс и обучение по история?

Енциклопедичните издания определят културно-историческото наследство като термин, обозначаващ съвкупността от културни ценности на дадена общност. В същността си то включва:

➤ културни реликви – разглеждани в исторически, художествен или научен аспект сгради, скулптури и рисувани изображения със забележителна стойност, елементи и конструкции с историческо значение, надписи, пещери, жилищни зони и различни комбинации от тях;

➤ сгради – като стил, конструкция и разположение в ландшафт;

➤ руини – разглеждани в исторически, естетически, етноложки аспект обекти, които са дело на човешката ръка или шедеври на човека в природата.

Под термина „ресурс“ се има предвид запас от средства, от природни богатства, източник.

Обучението по история е съвкупност от три основни елемента: съдържание, визиращо знанията за миналото на човечеството; преподаване – дейността на преподавателя в урока; учене – дейността на учениците за усвояване на учебното съдържание.

Културно-историческото наследство се явява задължителен компонент на историческото образование. Доказателството за това са заложените изисквания към резултатите от обучението по учебния предмет История и цивилизации в двете степени на образование основна и гимназиална, които се съдържат в ДОС:

Таблица 1.

**Специфични цели на обучението
по предмета История и цивилизации¹:**

Степен на образование: основна Етап: прогимназиален	Степен на образование: средна Етап: Първи гимназиален
Възпитаване на уважение към историята и традициите на България, на други народи и към националното и световното културно-историческо наследство	Изграждане на национална идентичност и уважение към българското и световното културно-историческо наследство

На следващо място като доказателство е фактът, че една от областите на компетентности, около които гравитира обучението по предмета, носи заглавие: **Национално и световно историческо и културно наследство** с разписани стандарти, които трябва да бъдат постигнати в края на обучението за съответния етап:

ДОС задава и връзката на тази област с постигането на ключовите компетенции. В най-голяма степен културното наследство като жалон на историческото образование е в пряка зависимост от **компетентностите в областта на българския език, уменията за общуване на чужди езици** (в гимназиален етап), **социални и граждански компетентности, културната осъзнатост и умения за изразяване чрез творчество.**

¹ Специфичните цели са изведени от Наредба № 5 от 30 ноември 2015 г. за общообразователната подготовка [Държавен вестник, бр. 95, 8 дек. 2015].

Области на компетентност и очаквани резултати²:

Области на компетентности	Знания, умения и отношения	
	Прогимназиален етап	Първи гимназиален етап
Национално и световно историческо и културно наследство	Различава и описва характерни паметници на националната и световната култура Описва появата и развитието на религии и техни основни елементи Определя принадлежност към общност въз основа на езика и религията Дава примери за взаимни влияния между различни култури	Идентифицира и описва културно-исторически паметници със световно значение Обяснява традиции, принадлежащи на различни култури Открива синхронност или асинхронност в културното развитие на различните общества и дава примери за взаимни влияния Оценява значението на националните и европейските приноси в световното културно наследство

От направения анализ на ДОС е видно, че културно-историческото наследство е приоритетна цел на училищното историческо образование: във всяка учебна програма от 5. до 10. клас по предмета се залагат резултати, които са свързани с **развиване на историческа памет като проекция на националното и световното историческо и културно наследство.**

За съжаление реалността все още трудно отговоря на изискванията на учебната документация, засягаща обучението по история. Само допреди десетина години у нас в учебниците по история преобладаваше чисто политическият подход. Културните явления се изучаваха изолирано и заемаха в количествено отношение малък процент от учебното съдържание.

Реформите в образованието след 2015 г. наложиха създаването на ново поколение учебници, в които се направи сериозен опит това положение да бъде преодоляно. Днес в обращение са учебници, които предлагат различни по вид уроци и формулировки на теми, свързани с българското културно наследство. Два примера от учебниците за 5. и 6. клас: „Светът на траките“ [Арnaudов, В. и кол. 2016, с. 102–103], „Културно наследство на България“ [Павлов, Пл. и кол. 2017, с. 108–109] и др.

Най-голям брой урочни единици, свързани с наследството, са включени в учебниците за 10. клас, поради спецификата на учебното съдържание и

² Втора област на компетентност. Вж.: Наредба № 5 от 30 ноември 2015 г. за общообразователната подготовка [ДВ, бр. 95, 8 дек. 2015].

хронологичния обхват: българска история – от първите сведения за живот по нашите земи до днес. Тук ще акцентираме само върху един от действащите учебници за 10. клас, този на издателство „Рива“ [Палангурски, М. и кол. 2019].

В структурно отношение учебникът съдържа 8 раздела, посветени на отделните исторически епохи. Във всеки от тях са включени уроци, посветени на културното наследство [Палангурски, М. и кол. 2019, с. 2–3]:

Таблица 3.

Раздел	Урочна статия
Днешните български земи през праисторическата епоха и Античността	Религиозни вярвания и културно наследство на древните траки
Българската държава до началото на XI в.	Историческа лаборатория. Културно наследство на езическа България; „Златен век“ на българската култура; Историческа лаборатория. Културни взаимодействия между цивилизации. Плиска и Велики Преслав
Българската държава през XII–XIV в.	Историческа лаборатория. Царевград Търнов – градът на царете; Всекидневният живот на българите през Средните векове
Българските земи под османска власт (XV–XVII в.)	Историческа лаборатория. Градът в българските земи през XV–XVII в.; Културен облик на българските земи през XV–XVII в.
Българското възраждане (XVIII–XIX в.)	Историческа лаборатория. Възрожденският Пловдив – сърцето на Румелия; Културна и духовна модернизация през Възраждането
България от Освобождението до края на Втората световна война	Българската култура и модерна Европа
България след Втората световна война до 1989 г.	Духовният живот по време на тоталитарния режим
България след 1989 г.	Българското общество и европейските ценности; Историческа лаборатория. България – част от световното културно пространство

Част от урочните статии са озаглавени така, че директно насочват вниманието към културното наследство, а други – индиректно чрез авторския текст и включените ресурси.

В изследвания учебник всеки раздел завършва с обобщителен урок, в чието структура един от акцентите е „Култура и културно наследство“, т.е. учениците имат възможност допълнително да осмислят, систематизират и оценят темата за българското културно наследство през изучаваната историческа епоха. Като продължение на тази линия са включени и допълнителни дейности, които са част от рубриката „Апарат за организиране и усвояване на знанията и уменията“, които са с различна степен на сложност, в зависимост от нивото на познавателната дейност. Следващият пример е компилация от няколко урочни статии:

Таблица 4.

МОЖЕМ	ПРОУЧВАМЕ
– Да представим и илюстрираме с примери значими културни достижения на тракийската цивилизация (с. 18)	– Античното наследство в родния край. Съставяме синхронна хронологична таблица, придружена с кратки анотации за отделните обекти. (с. 15) Елементи на тракийското наследство, съхранени в традиционната народна култура. (с. 18)

Богатото културно наследство, което са ни завещали нашите предци, е възможно да се изучава и на терен, чрез организиране на различни форми на извънкласна дейност – походи, екскурзии, работа в музей и др. Всяко населено място притежава потенциал затова. През 2019 г. Велико Търново официално получи статут на историческа и духовна столица. Кои са местата на паметта, които биха могли да се ползват като ресурс в обучението по история? Тук са предложени няколко обекта:

- ✓ Царевец – центърът на Второто българско царство. Столичният комплекс, разположен върху хълмовете Царевец, Трапезица, Момина крепост и Света гора;
- ✓ Храм „Св. Димитър“, разположен в подножието на хълма Трапезица;
- ✓ Храм „Св. Петър и Павел“ в подножието на хълма Царевец;
- ✓ Архитектурен шедьовър за възрожденската епоха са църквите, построени от българския майстор-строител Колю Фичето: „Св. Никола“, „Св. св. Константин и Елена“, „Св. св. Кирил и Методий“;
- ✓ Къщата с маймунката, също творение на този майстор;
- ✓ Самоводската чаршия и ханът Хаджи Николи – мястото, където миналото се докосва до настоящето;
- ✓ „Сарафкина къща“ – предназначена за жилище и работно място на Димо Сарафина, по-известна с името на съпругата му Анастасия Сарафката. Това е място, където се представят етнографски изложби;

- ✓ Музей „Затвор“ – единственият по рода си у нас, изграден изцяло от камък;
- ✓ Музей Възраждане и Учредително събрание – символ на възстановената българска държавност и начало на демократичното и конституционно управление на Княжество България.

Българското културно-историческо наследство, заложено като приоритетна цел на училищното историческо образование, е проводник на неизчерпаеми ресурси за обучение. Помненето на миналото като наследство дава възможност на учениците по един емоционален и многопластов начин да се подготвят за социална комуникация от позицията на български граждани. В това се кодира разбирането за историята като част от културата на съвременната нация [Стойчева, В., К. Котларска. 2015, с. 19].

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES:

Периодичен печат / Periodicals

Държавен вестник, 2015. [Darzhaven vestnik, 2015.]

Учебници / Textbooks

Арnaudов, В. и кол. 2016 – Васко Арnaudов и кол. История и цивилизации 5. клас. София: Булвест 2000, 2016. [Vasko Arnaudov i kol. Istoria i tsivilizatsii 5. klas. Sofia: Bulvest 2000, 2016.]

Павлов, Пл. и кол. 2017 – Пламен Павлов и кол. История и цивилизации 6. клас. София: Просвета, 2017. [Plamen Pavlov i kol. Istoria i tsivilizatsii 6. klas. Sofia: Prosveta, 2017.]

Палангурски, М. и кол. 2019 – Милко Палангурски и кол. История и цивилизации за десети клас. София: Рива, 2019. [Milko Palangurski i kol. Istoria i tsivilizatsii za deseti klas. Sofia: Riva, 2019.]

Публикации / Publications

Стойчева, В., Котларска, К. 2015 – Виолета Стойчева, Кина Котларска. Велико Търново. Музей под открито небе. Педагогически гид. София: Парадигма, 2015. [Violeta Stoycheva, Kina Kotlarska. Veliko Tarnovo. Muzey pod otkrito nebe. Pedagogicheski gid. Sofia: Paradigma, 2015.]